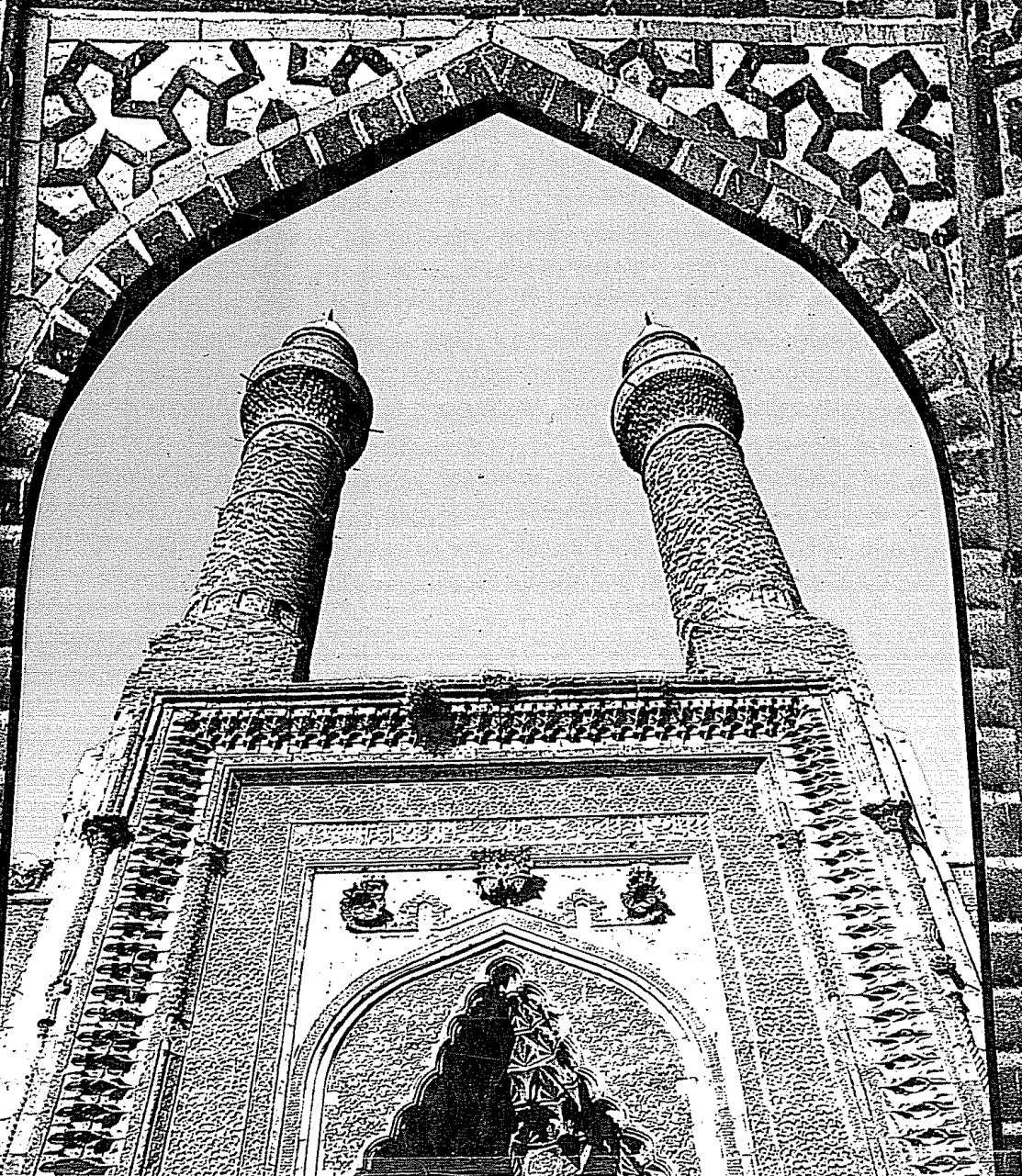

VAKIF
ve
KÜLTÜR

VAKIF TİRE NECİP PAŞA KÜTÜPHANESİ

(1243-1827)

Ali İhsan YILDIRIM

Batı Anadolu'nun Türk ve İslâm eserleri yönünden önemli yerleşim merkezlerinden sayılan ve sahip olduğu tarihi güzellikler ve coğrafi özellikler bakımından Manisa ve Bursa gibi Os-

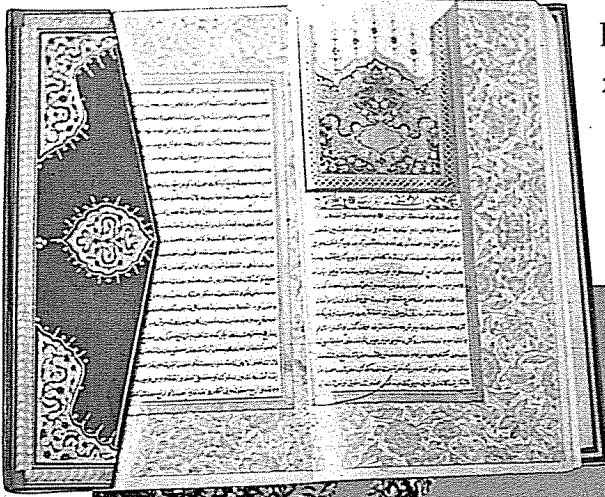
manlı kentleriyle benzerlikler gösteren Tire'de, Beylikler

döneminden XIX. yüzyıl başlarına kadar çok sayıda eser meydana getirilmiştir. Necip Paşa Kütüphanesi* bu eserler arasında, şehrin kültür ve sanatına katkı açısından daha dikkati çeken bir yapıdır.

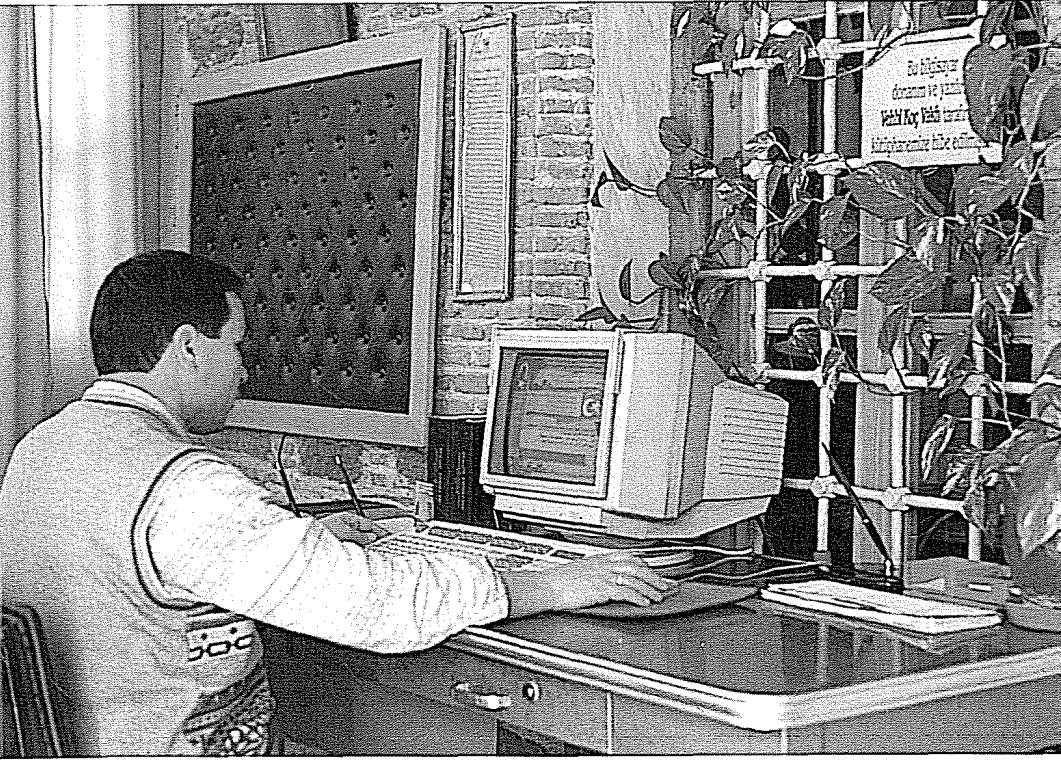
II. Mahmut devrinde (1803-39), İstanbul dışında kurulan kütüphanelerden olan Vakıf Necip Paşa Kütüphanesi 1243 H. (1827 M.)'de Tanzimat Döneminin önemli devlet adamlarından Gürcü

Mehmet Necip Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Âlim ve büyük servet sahibi olmasının yanı sıra,

Tire Necip Paşa Vakıf Kütüphanesi'nden bir görünüş

Kütüphane her türlü teknolojik imkanlardan yararlanmaktadır.

dürüst ve mutemet kişiliği ile kendisini Osmanlı Sarayına kabul ettiren Mehmet Necip Paşa, Vüzerâ Kapı Kethüdalığı, Piyade Mukabeleciliği, Baruthane Nazırlığı, Ordu Defterdarlığı, Surre Eminliği, Baş Muhasebecilik, Deavi Nazırlığı, Mühimmat-ı Harbiye Nazırlığı, Meclis-i Valâ Âzalığı gibi devletin üst kademelerinde çeşitli görevlerde bulunmuş, sanatı ve kültürü seven bir devlet adamıdır. Abdülmecit devrinde ise özellikle Şam ve Bağdat valilikleriyle ün kazanmıştır.

Necip Paşa'nın Tire'yle doğrudan bağlantısı yoktur. Kente olan ilgisinin, Tire'de eğitim görmüş veya bu şehirde yaşamış bazı dostlarından duyduğu güzel intibalardan kaynaklandığı sanılmaktadır. Fatih döneminde (1451-81), İstanbul'un Vefa semti yakınlarına yerleştirilen ve sayıları 30.000 civarını bulan Tire'li göçmenlerin, İmparatorluğun son zamanlarına kadar benliklerini koruyarak yaşamlarını sürdürmeleri ve içlerinden birçok âlim ve devlet adamı yetiştirmeleri de bunda etkili olmuştur. Dostları Paşa'ya, bir seyahatinde Tire'yi görmesini tavsiye etmiş Paşa da, Tire'de, uzun yıllar eğitim ve öğretim faaliyetiyle ülkeye hizmet eden tarihi İbni Melek Medresesi öğrencilerinin ağaçların gölgesinde ve yapı köşelerinde ders çalıştığını görünce cömert kişiliği,

sehaveti ve ilimseverliği gereği buraya bir kütüphane yaptırmaya karar vermiştir.

Vakfiyesinde, kütüphanenin kurulduğu yıllarda Necip Paşa'nın Baruthane Nazırı olarak görev yaptığı yazılıdır. Vakfiyede şu ifadeler yer verilmiştir: "Halâ Baruthaneler Nazırı atufetlü, re'fetlü Mehmed Necip Efendi İbn Abdül-Mucib hazretleri..." Vakfın şahitleri de hemen ardından şöyle belirtilmiştir.

"Hacegan-ı divan-ı meşdü'l-erkandan Salih Sa'idü-din Efendi ibn-ü Mehmed Emin Efendi ve Hüseyin Ağa ibn Mehmed Emin Ağa şahadetleriyle..." Vakfiye, Üsküdar Şerriyye Mahkemesinde Uncuzade Mustafa Efendi tarafından tasdik olunmuştur. Paşa, kütüphanenin ayakta kalabilmesi için kendi mülkünden çok sayıda arazi, dükkân v.b. akar bırakmış, bunların nasıl idare edileceği konusunda da açıklamalarda bulunmuştur.

Kitâbesinde;

*"Dicabe tıraz nüsha-i hayr
Yani ki ricalin ercümendi
Yaptı Tire'de o ruşena-dil
Bu dar-ı kitab dil-pesendi
Tarik iken münevver oldu
Şehr-i Tire şimdi şulelendi
Ol rutye metin bina ki, lâyıık
Hafız-ı kütüb olsa Taşkendi
Tarihini Es'ad itdi te'lif
Vakf itdi kütüb Necip Efendi.
1243"*

ifadeleri yer almaktadır. Kitâbeden yapının 1243 H. (1827 M.) tarihinde bitirildiği anlaşılma birlikte açılışı ve vakfiyesinin tasdik tarihi 29 Şa-

ban 1244 H. (1828 M.)'dir.

Kütüphane, hiç bir fedakârlıktan kaçınmadan büyük bir servetle meydana getirilmiştir. İbni Melek Hazretlerine yakın olmaktan başka hiçbir beklentisi bulunmayan arsa sahibesini ikna için yüklü paralar ödenmiştir. Sonunda 1369 zira' arsa üzerine yapının inşaatı gerçekleşmiştir.

Klasik devir Osmanlı mimarî uslubu ile inşa edilen kütüphane, Köprülüler dönemi ile başlayan bağımsız kütüphaneler grubuna girer. Yapı, kare şeklinde ve tek mekânlıdır. Üzeri sekizgen kasnak üzerine oturtulmuş kubbe ile örtülmüştür.

Ön tarafı bir çatı ile gölgelen-

dirilmiştir. Bu kısım daha sonraları camekânla kapatılarak okuma yeri olarak düzenlenmiştir. Bölgenin rutubetli ortamından kitapların etki-

lenmemesi için binanın zemini yerden yüksekte tutularak fevkâni biçimde inşa edilmiştir. Girişte yarım daire şeklinde yedi basamak bulunmaktadır. İç kısmın ortasında, sonradan ilave edildiği anlaşılan sekizgen piramidal ahşap bir bölüm bulunmaktadır. Burada el yazmaları ve diğer değerli basmalar korunmaktadır.

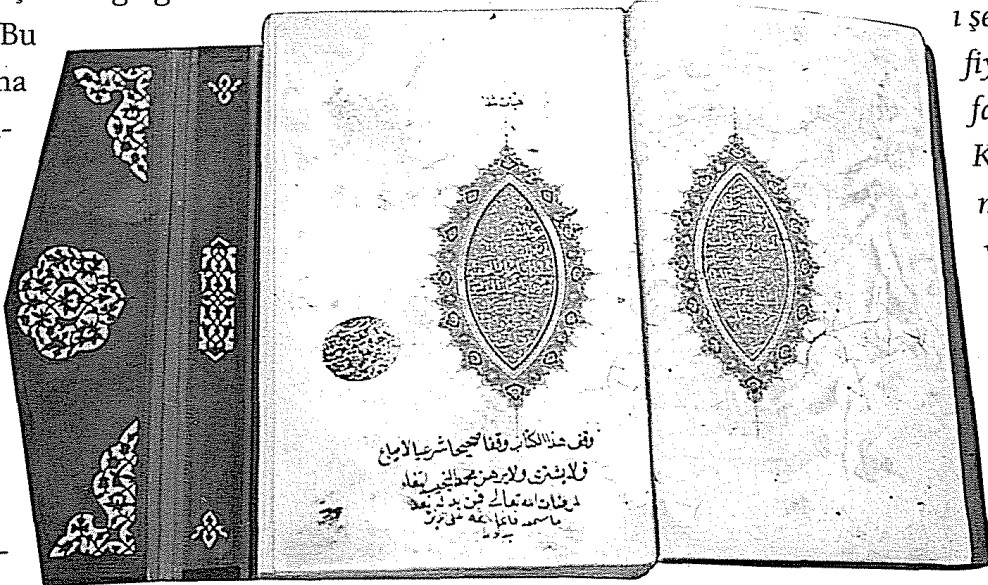
Kütüphanede, 1147'si yazma, 1135'i ise değerli basma olmak üzere toplam 2282 Arapça, Farsça ve Osmanlıca eser bulunmaktadır. Bunların 671'i bâni Necip Paşa tarafından sağlanan, onarım ve bakımı yapıldıktan sonra kırmızı deri mahfazalar içine alınarak vakfedilen değerli eserlerdir. 1611'i ise, çeşitli şahıs ve kuruluşlardan gelen hi-

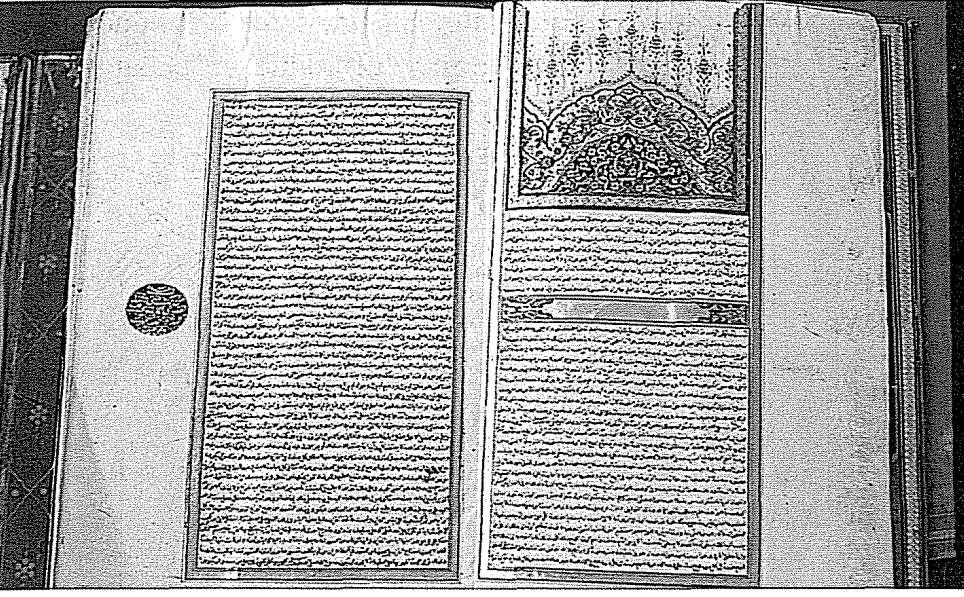
belerden oluşmuştur. Cumhuriyet Döneminde ilâve edilen Türkçe eserlerle birlikte toplam kitap sayısı 11412'ye ulaşmıştır.

Necip Paşa'nın vakfiyesinde kütüphaneye konulan kitaplar tanımlanırken; "...kütüb-i kayyime-i nefise ki her biri dürr-i muhtar-ı sade'f i'tibar ve tenvir-i esbar-ı ulil-inzar olub huruf-ı letayif zu'rufları şüruzu'z-zeheb rişte-i te'lif ahyâr ve me'ani ve nûkatı ravzatüs-safay-ı havatırı küşade ider bir cuy-bardır. Yani bir kit'a defter-i mücellid mumza ve mahtum-ı natık olduğu üzere kütüb-i Tefasir ve Kıra'et ve nusuh-ı şerife-i Ehadisi sıhhat 'alâmet ve kütüb-ü usul ve fûru'-ı Fıkh-

ı şerif ve asâr-ı Su-fiyye ve musannifat-ı Ahlak ve Kelâm ve Hikmet ve 'ilm-i Tıbb ve müellifat-ı Me'ani ve Nahv ve Sarf ve Luğat ve Zübür-i Mantık ve Adap ve kütüb-ı Edebiyye ve mec-

mu'at-ı müteferria ve asfar-ı Siyer ve Tevarihden ve Hey'et ve Hendese ve Hisab ve Kütüb-i Riyaziyyeden ve sayir kütüb-i ma'dude ve ma'lume-yi..." ifadelerine yer verilmiştir. Kaybolmasının önlenmesi amacıyla her altı ayda bir, Tire'de İslâm Hukuku'nda manen yükselmiş kişilerin lutfederek kütüphaneye gelip, ciltli demirbaş defterini kontrol etmeleri vâkıf tarafından rica ile arzulanmaktadır. Tire'deki medresenin müderrisi ile eşrafın da hazır bulunacağı bu sayım işinde, hafız-ı kütübün ihmal ve kusuru sebebiyle kaybolduğu ortaya çıkan kitap olursa, yerine yenisi aldırılmak suretiyle ödettirilmesi, kaza ile olduğu anlaşılırsa mütevellî tarafından vakfın geliri ile satın alınıp yerine konulması istenmektedir.

yılında kopya edilen “İşarat” adlı eseri, İbni Melek Hazretlerinin kendi el yazması olan “Şehr-i Menar”ı, Şeyh Bedreddin’in “Cami’u’l-Fusuleyn”i, yazma Kur’ân-ı Kerimler, tıp, astronomi, matematik, felsefe, mantık, coğrafya gibi çeşitli ilim dallarında yazılmış eserler kayda değer önemli belgelerdir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne bağlı olarak hizmet veren Kütüphane’de hâlen iki personel

Kütüphane’nin zenginliklerinden olan 99 H. (717 M.) tarihli Hasan al-Basri tarafından küfi hatla yazılmış 21x14,5 ölçülerindeki Kur’ân-ı Kerim ile ilk üç sayfasında kesme kağıtlarla yapılmış eşsiz süslemelerin yer aldığı Mehmed Selim Tahranî’nin 13x23 ölçüsündeki divanı ve benzeri altı kitap, 1948 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Ankara’ya gönderilmiştir. 1982 yılından itibaren bu eserler İstanbul Yazı Sanatları Müzesi’nde halka teşhir edilmeye başlanmıştır.

Tire halkının titizlikle koruması gereken ve bölgede bir benzeri daha bulunmayan tarihi kütüphanede görülmeye ve araştırmaya değer daha çok sayıda eser vardır. Bunların içerisinde bilim açısından önemli olanlar olduğu gibi tezhip ve cilt sanatı açısından da dikkati çeken yüzlerce eser vardır.

Fatih Sultan Mehmed tarafından hazırlattırılan ve bizzat Fatih tarafından okunan büyük İslâm âlimi İbni Sina’nın “Kitabü’ş-Şifa”sı, İbrahim Müteferrika tarafından basılan ve ilk matbu eserlerinden olan Kâtib Çelebi’nin “Cihannuma”sı, İbni Arabî’nin “Şecere-i Numaniye”si, yine İbni Sina’nın 555 H. (1160 M.)

görev yapmaktadır. Kütüphane, bilimsel araştırma yapan kuruluşlara ve araştırmacılara mikrofilm ünitesi ve bilgisayarla her türlü hizmeti vermektedir. Türkçe eserler bölümünden ilk ve orta dereceli okul öğrencileri de hiç bir ücret ödmeden yararlandırılır. Bu hizmetlerin daha verimli ve sağlıklı yapılabilmesi için ek bir okuma salonuna daha ihtiyaç vardır. Uzun vadede tüm yazma ve korunmaya değer eserlerin mikrofilm alınması, bu ecdat yadigarının daha uzun yıllar bir kültür hazinesi olarak varlığını sürdürmesine katkı sağlayacaktır.

